

MEHMED NÛRÎ YOZGÂDÎ^{1*}

(1280/1863, Büyükincirli – 1341/1922, Yozgat)

Sezai BEKDEMİR^{2**}

Anahtar Kelimeler: Yozgat, Mehmet Nûrî, Hukûku Emvât.

Mehmed Nûrî Yozgâdî, Osmanlı'nın son döneminde Yozgat ve çevresinde yaşamış imam, şair, muallim ve müelliftir. Özellikle cenaze ahkâmı, ölü hakları ve dönemin yaygın bidat uygulamalarına dair kaleme aldığı *Hukûku Emvât* adlı risâlesiyle tanınmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına tekabül eden geçiş döneminde yaşayan Mehmed Nûrî Efendi, dinî hayatın şekilci anlayışa yöneldiği ve halk arasında bidat ve hurafelerin yaygınlaştığı bir vasatta, Kur'an ve Sünnet merkezli bir din anlayışını müdafaa etmiştir.

Hayatı

Mehmed Nûrî Efendi, bugün Yozgat merkeze bağlı Büyükincirli köyü olarak bilinen, eski adıyla İncirlikebîr'de 1280/1863 yılında doğdu. Babası, köyün ileri gelen ailelerinden İbrahimogulları sülalesine mensup Ali Efendi'dir. İlk tahsilini memleketinde tamamladıktan sonra eğitimine Hacı Bektaş Rüştiyesi'nde devam etti ve buradan mezun oldu. Hayatını uzun yıllar imamlık yaparak sürdürdü. Bunun yanında Bozok Lisesi'nde din dersleri muallimi olarak görev yaptı. İmamlık vazifesi sırasında halkın cenaze merasimleri, kabir ziyaretleri, adaklar, mevlid uygulamaları ve ölü hakları konusunda dinî ölçülerden uzaklaştığını gözlemledi. Bu sebeple söz konusu uygulamaları tashih etmek amacıyla *Hukûku Emvât* adlı risâlesini kaleme aldı. Eserini 1340/1921 yılında tamamladıktan yaklaşık bir yıl sonra, 1341/1922'de vefat etti.

Şahsiyeti ve İlmî Yönü

Mehmed Nûrî Efendi, mütevazı mizacıyla tanınmıştır. *Hukûku Emvât* risâlesinin sonunda kullandığı ifadeler, onun ilmî tevazuunu açık biçimde göstermektedir. Eserindeki eksiklerin ehil kimselerce tashih edilmesini istemiş ve Müslümanların faydasına daha mükemmel eserler yazılmasını temenni etmiştir. Kur'an ve Sünnet'e bağlılığı belirgin olan Mehmed Nûrî Efendi, özellikle cenaze uygulamalarında yaygınlaşan bidat ve hurafeleri tenkit etmiştir. Mahalle imamları ile kendisini "âlim" olarak takdim eden bazı kimselerin şer'î meseleleri yeterince araştırmadığını ve ölü hakları konusunda ihmalkâr davrandığını ifade etmiştir. Ona göre dinî meselelerde taklidî uygulamalar yerine tahkik esastır. İlme ve

^{1*} Bu çalışma, daha önce Yozgat Tarihi ve Kültürü kitabında yayımlanan "Mehmet Nûrî Yozgâdî" isimli çalışmanın gözden geçirilerek güncellenmiş halidir.

^{2**} Doç. Dr, Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / Yozgat, sezai.bekdemir@bozok.edu.tr, 0000-0001-8694-7817

ulemâya büyük hürmet göstermiştir. Devrin önde gelen âlimlerinden Mehmed Şâkir Efendi'ye duyduğu saygı, eserine yazdırdığı takrizde açık şekilde görülmektedir. Mehmed Şâkir Efendi için “Şeyhu'l-ulemâ” ifadesini kullanması, onun ilmî otoritesini kabul ettiğini göstermektedir.

Şairliği

Mehmed Nûrî Efendi aynı zamanda Yozgat'ın son dönem Osmanlı şairleri arasında yer almaktadır. Şiirlerinde hem aruz hem de hece veznini kullanmıştır. Araştırmacı M. Öcal Oğuz, şaire ait bir şiir defterinin çocuklarının elinde bulunduğunu, ancak yayımlanmadığını belirtmektedir. Tasavvufî ve lirizm yönü ağır basan şiirlerinde nefis mücadelesi, gurbet, firkat ve ilahî yardım temaları öne çıkmaktadır. Şiirlerinde “Nûrî” mahlasını kullanmıştır.

Hukûku Emvât Risâlesi

Hukûku Emvât, Türkçe kaleme alınmış erken dönem cenaze ilmi hallerinden biri kabul edilmektedir. Eser, 1340/1921'de yazılmış; 1342/1926 yılında Kader Matbaası'nda basılmıştır. Osmanlı Türkçesi'yle kaleme alınan eser, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda Osman Ergin koleksiyonunda kayıtlıdır. Risâle, ölüm döşeğindeki kişinin haklarından başlayarak cenaze işlemleri, vasiyet, kul hakları, ıskat, devir, dua ve kabir âdâbı gibi konuları ele almaktadır. Müellif, dönemin halk dindarlığında yaygınlaşan yanlış uygulamaları tashih etmeyi hedeflemiştir. Eser bir mukaddime ve on iki mebhastan oluşmaktadır. Başlıca konuları şunlardır:

1. Tövbeyle affedilecek ve affedilmeyecek günahlar
2. Allah haklarından terk edilen ibadetlerin kazası
3. Yemin çeşitleri
4. Kul hakları
5. Farz ve vacip ibadetlerin kazası
6. Ölünün borçlarının terekeden ödenmesi
7. Vasiyet çeşitleri
8. Vasiyetlerde görülen bidatlar
9. Vasiyet şekilleri
10. Devir uygulamaları
11. Ahiret mükâfatları
12. Duanın kabul şartları

Mehmed Nûrî Efendi, eserinde çoğunlukla Hanefî kaynaklarından iktibaslar yapmıştır. En fazla müracaat ettiği eserler arasında Reddû'l-Muhtâr, Mülteka'l-Ebhûr, Merâkı'l-Felâh ve Vasiyetnâme bulunmaktadır.

Fık'hî Görüşleri

Mehmed Nûrî Efendi, fikhî açıdan Hanefî mezhebine mensuptur. Meselelere yaklaşımında, halk arasında yaygınlaşan uygulamaları Kur'an, Sünnet ve şer'î ölçüler çerçevesinde değerlendirmeye önem vermiştir. Özellikle cenaze ahkâmı, ölü hakları, bidatler ve dinî merasimler konusunda dönemin yaygın teamüllerini tenkit etmiş; dinî hayatın tahkik esasına dayanması gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte yerleşik mezhep otoritesini bütünüyle dışlamamış, bazı meselelerde Hanefî gelenekte kabul gören görüşleri esas almıştır. Bu yönüyle Mehmed Nûrî Efendi'nin fikhî tavrı, bir taraftan bidat ve hurafelerle mücadeleyi, diğer taraftan ise mezhebî birikime bağlılığı birlikte yansıtmaktadır.

Nikâh Tazeleme

Mehmed Nûrî Efendi, halk arasında yaygın olan “tecdîd-i iman ve nikâh” uygulamasını kabul etmiştir. Özellikle cuma geceleri cemaatle ibadetin ardından yapılan nikâh tazeleme uygulamasını, toplumun dinî hassasiyetini canlı tutan bir gelenek olarak değerlendirmiştir.

Cenazede Ağıt

Cenazelerde mersiye okuyarak aşırı feryat edilmesini câhiliye âdeti olarak nitelemiştir. Ölünün ardından bağırıp çağırma ve ölünün eşyalarını ortaya koyarak matem tutulmasını fikhîen yasak kabul etmiştir.

Bidat ve Hurafeler

Mehmed Nûrî Efendi'nin en dikkat çekici yönlerinden biri, halk arasında yaygınlaşan bidat ve hurafeleri sistemli biçimde eleştirmesidir. Özellikle şu uygulamaları bidat saymıştır:

- Ölünün üçüncü, yedinci ve kırkinci günlerinde yemek dağıtılması
- Hatim ve mevlid için ölünün malından harcama yapılması
- Kabir başında ücretle Kur'an okutulması
- Türbelere çaput bağlanması
- Kabirlerde mum ve kandil yakılması
- Türbelerden dünyevî menfaat umulması

Bu uygulamaların çoğunu israf, bâtıl itikad ve yetim hakkının ihlali kapsamında değerlendirmiştir.

Iskat ve Devir

Mehmed Nûrî Efendi, namaz ıskatının naslarla sabit bir uygulama olmadığını belirtmekle birlikte, Hanefî gelenekte yerleşmiş anlayışı tamamen reddetmemiştir. Bu konuda özellikle İbn Âbidîn'in görüşlerinin toplum ve ulemâ nezdindeki tesirini dikkate almış, neticede yaygın kabul gören uygulamayı benimsemiştir.

Mehmed Nûrî Yozgâdî, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde Anadolu taşrasında dinî hayatın mahiyetini belgeleyen önemli isimlerden biridir. *Hukûku Emvât* risâlesi bir cenaze ilmihali hüviyetindedir. Bu risâle halk inançlarını, dinî uygulamalarını ve taşra ulemâsının bidat algısını yansıtan sosyo-dinî bir vesika niteliği taşımaktadır. Özellikle cenaze ritüelleri, kabir kültürü ve halk dindarlığı

konusunda erken Cumhuriyet öncesi Yozgat çevresinin dinî hayatına dair önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Kaynakça

- ALTUNTAŞ, M. (2016). *Mehmet Nuri Yozgadi'nin 'Hukuk-i Emvât'ında Atıfta Bulunduğu Âyetlerin Değerlendirilmesi ve Kur'ân'da Iskât*. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu (5-7 Mayıs).
- BEKDEMİR, S. (2022). Mehmed Nûrî Yozgâdî, E. GÜNGÖR içinde, *Yozgat Tarihi Ve Kültürü* (2. Cilt s.321-329 Sayfa Aralığı) Ankara: Akçağ Yayınları.
- DİKİCİ, R. (2016). *Türkiye Kütüphanelerinde Matbû ve El Yazması Eseri Bulunan Yozgatlı Âlimler ve Bazı Evliyalar*. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu (05-07 Mayıs).
- GÖKSOY, Y. (1984). “Mehmet Nuri”. Erciyes. 7 (73).
- OĞUZ, M. Ö. (1994). *Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- YOZGÂDÎ, M. N. (1926). *Hukûku Emvât*. İstanbul: Kader Matbaası.